

Castrum Bene 1989, *Várak a 13 században, A magyar várépítés fénykora*, (Burgen im 13. Jahrhundert, Die Blütezeit des ungarischen), (Burgenbaus) Gyöngyös, 1990, 316 p., 159 figuri

Volumul, plănuit a deveni publicație periodică, reunește 25 de comunicări care au fost prezentate în cadrul unei conferințe organizate în februarie 1989 la Gyöngyös lângă Mátrafüred.

Colocviul a avut ca temă îndeosebi cercetările de arheologie medievală efectuate de istorici, arhitecți și istorici de artă asupra temei comune: „Castelele din sec. XIII”. Subiectul a fost abordat în limite cronologice atât de strinse tocmai în intenția adâncirii sub aspecte multiple, cât mai exhaustiv, dorindu-se soluționarea problemei în mod detaliat.

Alegerea locului desfășurării acestor colocvii nu este întâmplătoare, la Mátrafüred cercetările începând încă din 1982, prin importante săpături arheologice vizind fortificații și castele distruse deja din sec. XV. „Castrum Bene” este un reprezentant semnificativ al castelului maghiar, în cazul său cercetarea dispunând de izvoare scrise cu descriere amănunțită făcută în anul 1301, fiind deci posibilă reconstrucția exactă. Volumul preia ca titlu numele acestui castel, „Castrum Bene” fiind în apropiere de muzeul din Mátrafüred unde s-au ținut colocviile. S-a ținut seama și de meritul inițiativei locale în declanșarea acțiunii, sub conducerea lui J. József Szabó, ulterior la organizarea conferinței s-au adăugat specialiștii Muzeului castelului „István Dobó” din Eger, istoricii muzeelor din Budapesta și, bineînțeles, inspectoratul teritorial pentru protecția monumentelor.

Materialele prezentate acoperă în cea mai mare parte problematica cetăților din Ungaria actuală. Volumul începe în studiul lui István Feld, *Cercetările efectuate pînă acum asupra castelului maghiar de la sfîrșitul sec. XIII*, reprezentînd o privire generală asupra stadiului cercetărilor în acest domeniu.

Urmează apoi comunicări mai amănunțite privind contribuțiile arheologice în cercetarea cetăților de pe teritoriul actual al Ungariei: László Vándor, *Inceputul construcției cetăților din regiunea comitatelor Zala*; Gyula Siklósi, *Inceputul castelelor regale. Palatele din Székesfehérvár*; Matyás Szöke, Gergely Buzás, *Cetatea inferioară de la Visegrád în sec. XIII*; Miklós Horler, *Ioaniții și inceputul tipului de castele ungurești*; József Izsó, *Cercetările arheologice asupra castelului de la Sántana*; Juan Cabello, *Cercetările arheologice în castelul de la Sztrahora*; Katalin Bodnár, Juan Cabello, *Zagynafő*; Csaba László, *Castelul Hédervár*; Zsuzsa Miklós, *Ipolydamásd-Zuvar*; Judit Gábor, *Castelul din Szanda*; Gábor Kiss, Endre Tóth, *Cetatea Sor-*

kifalud-Zalad din epoca arpadiană; József Deneş, *Cetatea arpadiană de la Gór Kápolnadomb*; Zoltán Simon, *Castelul „Kisvár” din Mátraszőlös*; Istvan Vörös, *Urmele lupțelor din cetatea Mátraszölös-Kisvár din sec. XIII*; și bineînțeles studiul lui J. József Szabó, *Săpăturile arheologice în „Castelul Bene” din Gyöngyös-Mátrafüred, 1982-1989*.

Nu numai rapoartele strict arheologice au făcut obiectul discuțiilor participanților ci și cele pur istorice cum ar fi: Béla Pálmány, *Eforturile neamului Kacsis pentru cucerirea cetăților și pentru dominie în teritoriul Nógrád în etapa sec. XIII - XIV*; și György Sándorfi, *Castelele oglindite în scrieri. Castelele din teritoriu: Comitatul Borsod*.

În cadrul colocviului și-au găsit locul în context și comunicările asupra castelelor din afara teritoriului statului Ungar. Au fost prezentate astfel: József Deneş, *Castelele din Munții Matra în epoca arpadiană*; Michal Slivka, *Inceputul construcției de castele din zona răsăriteană a Slovaciei*; Petr Chotěbor, *Contribuții la fixarea formei arhitectonice în Boemia în sec. XIII*; Pavel Kouřil Zdeněk Měfinsky, Miroslav Plaček, *Castelele morave și sileziene din centrul Europei în sec. XIII*; Matthias Untermani, *Castelele din sec. XIII din SV Germaniei, din Alsacia și din NV Elveției în lumina noilor cercetări arheologice*.

Desigur abordînd problema castelelor pe o arie atât de vastă, nu puteau lipsi nici cetățile din Ardeal. Acestea își găsesc reflectarea în studiul lui Elek Benkő intitulat *Cetățile de piatră „impurii” din Răsărit*.

Sînt cuprinse aici un număr de 14 fortificații: Ermitu, (Mureș), Praid, Várság, Firtușu, Odorheul Secuiesc, Sindominic, Racu, Ciceu, Jigodin, Băile Tușnad (Harghita), Bicsad (Alsosolyonko și Vapavara), Olteni, Saciova (Covasna), care constituie așa-zisul „Limes transilvanicus” (K. Horedt). Acestea sînt dispuse în două șiruri, aflîndu-se la altitudini cuprinse între 600-1300 m, în zonele deja amintite. Dimensiunile și forma acestora sînt condiționate de relieful, aflate pe creste și virfuri de deal unde se valorifică la maximum pozițiile naturale fortificate ale terenului. Cea mai mică cetate este cea de la Sindominic, aflată la altitudinea de 835 m și avînd dimensiunile 57/22 m, iar cea mai mare cea de la Băile Tușnad, la altitudinea de 1083 m și cu dimensiunile 300/180 m. O parte din aceste fortificații au fost cercetate de Székely Zoltán, care a scos la iveală fragmente ceramice cu decor în val, decor cu roata zîmțată, precum și vase purtînd ștanpila de olar. Nici unele

dintre aceste materiale nu permit datări strînse, cu alt mai mult cu cit condițiile recoltării lor au rămas incerte.

Volumul se încheie cu studiul lui András Kubinyi purtînd un titlu semnificativ: *Întrebări asupra castelelor din epoca arpadiană*.

Este de așteptat ca pornind de la bogatul material cuprins în volum, apariția în viitor a altor lucrări comune precum și sintezele privind fortificațiile din regatul maghiar în sec. XIII, să depășească stadiul observațiilor simple înmulțind certitudinile asupra ansamblului.

Una din direcțiile de acțiune încă nevalorificată, sesizată de altfel și în cadrul colocviului a fost lipsa unor cercetări aprofundate asupra caracteristicilor teritoriului, ruperea castelului de arealul din care fac parte și care adesea le-a influențat șorta fiind de

neconceput pentru o viitoare apariție editorială dedicată problemei.

În orice caz, inițiativa organizării unor astfel de colocvii cu un subiect restrîns dar cu participarea unor specialiști din state învecinate avînd preocupări apropiate, cum a fost cel de la Gyöngyös, poate constitui un model, orice temă, în fond, putînd fi lansată astfel fără prejudecăți, ea presupunînd implicarea diversilor specialiști și confruntarea unor opinii divergente.

Actualul volum nu excelează prin condiții grafice deosebite, fiind multiplicat pe calculator, ceea ce pare a deveni tot mai frecvent un mijloc ieftin și operativ al manifestărilor științifice de caracter local. Pentru fiecare studiu există și un rezumat în limba germană.

Adrian Ioniță

